Kernavės piliakalnio, vadinamo Lizdeikos kalnu (A 1471P), Š šlaito viduryje 6 m nuo viršūnės R–V kryptimi, apie 4 arų plote, atsirado velėnos įplyšimas. Tai įvyko 2003 m. ankstyvą pavasarį. Tirpstant sniegui, vanduo pradėjo skverbtis į povelėninį sluoksnį ant mažiau vandeniui laidžių grunto sluoksnių.

2003 m. rugpjūčio mėnesį vyko šlaito sutvirtinimo darbai. Rastos keturios ankstyvųjų viduramžių žiestos keramikos šukės. Viena šukė vėlyva, glazūruota. Viršutinėje Lizdeikos kalno piliakalnio terasoje, žemės paviršiuje, rastas geležinis dirbinys su įkote.

Senojo miesto vieta (A 1474) yra 140 m į R nuo Mindaugo sosto piliakalnio ir apie 200 m į Š nuo Lizdeikos kalno (1998–2001 m. ištirtas 380 m^2 plotas). Šiuo metu virš XIII–XIV a. viršutinio Kernavės miesto, glūdinčio dviejų su puse metrų gylyje, susiformavusi buvusio kairiojo Kernavėlės upelio intako griova, nueinanti Mindaugo sosto R šlaito link, kiekvienais metais gilėja ir eroduoja naikindama likusį kultūrinį sluoksnį.

2003 m. liepos viduryje buvo pradėti eroduojančios griovos sutvirtinimo darbai: grėžiamos skylės kuolams („šukoms“), iškelta žemė tikrinama metalo detektoriumi. Vykdant archeologinius žvalgymus archeologinis sluoksnis pasiektas nebuvo. Metalinių dirbinių nerasta, tik septynios žiestosios keramikos šukės ir keli gyvulių kaulai. Šie viduramžių gyvenimo pėdsakai čia aptinkami kiekvieną pavasarį ar rudenį, kurie yra tiesiog išplaunami iš viršutinės, R griovos dalies, kur viršutinis viduramžių miestas ribojosi su ja.

ARCHAEOLOGICAL SURVEYS IN KERNAVĖ

In 2003 the fortification of the northern slope of the Mindaugas Throne hill-fort was started. The cultural layer was not reached and no finds were detected. While fortifying a path at the hill-fort foot, an Early Medieval sherd was found.

The northern slope of the Lizdeika Hill also was fortified where four Early Medieval pottery sherds were found. One of the sherds was late and glazed. In the top terrace of the Lizdeika Hill hill-fort on the earth surface an iron tanged artefact was found.

During the fortification process of the site II of the Kernavė ancient town (A1474) and the ravine from the site II of the ancient town (A1474) towards the Mindaugas Throne hill-fort, seven wheelmade pottery sherds were found.

VEMBŪTŲ PILIAKALNIO APLINKA

Laimutė VALATKIENĖ, Dalia KARALIENĖ

2003 m. liepos ir spalio mėn. ŽMA surengė archeologinę žvalgomąją ekspediciją Vembūtų (Vydmantų) piliakalnio (Telšių r., Varnių sen.) aplinkos teritorijai, neįeinančiai į paminklo ir jo apsauginės zonos ploto ribas, žvalgyti.

Žvalgomuosiuose tyrinėjimuose dalyvavo muziejininkai S. Kasparavičius, A. Jonušas, D. Karalienė, D. Lukšienė, L. Valatkienė, Varnių vidurinės mokyklos direktorius A. Juška ir XII klasės mokinys M. Knystautas, buvęs mokytojas A. Purtokas ir Varnių regioninio parko samdytų darbininkų grupė.

Remiantis ŽMA direktoriaus S. Kasparavičiaus vizualinių žvalgymų metu sukaupta ir spaudoje skelbta medžiaga (*Penktadienio*

žemaitis, 2000 11 17; *Žemaičių žemė*, 2001, Nr. 1; *ATL Lietuvoje 2000 metais*, V., 2002, p. 191–193; Lebedeva V. Vykinto miestas – pačioje Žemaitijos širdyje? *Vakarų ekspresas*, 2003 10 28) bei ieškojimų metu rastais keliais atsitiktiniais radiniais buvo siekiama išžvalgyti spėjamas perspektyvesnes papilio aplinkos teritorijos vietas. Žvalgomieji tyrimai atlikti Vembūtų ir Kulšiškių kaimų ribose.

Ekspedicijos metu spėjamo papilio teritorijoje, į PV nuo Vembutų piliakalnio, buvo ištirta 13 šurfų, kurių bendras plotas – 35,4 m^2. Šurfai buvo kasami įvairiose teritorijos vietose pasirinktinai: kalvos pakraštyje, įkalnėje ir žemai esančioje lomoje (vadinamojoje dauboje), kuri, spėjama, buvo gynybinio griovio dugnas.

Šurfe 1 (1x2 m dydžio) po velėna tęsėsi itin kietas maišytas priemolis su nedidelio ir vidutinio dydžio akmenimis, esančiais ne vienodame gylyje ir pilnas smulkių akmenukų. Radinių nerasta. 70 cm gylyje atidengtas moreninio priemolio gruntas.

Šurfas 2 (1x2,5 m dydžio) buvo kasamas 6,9 m į V nuo šurfo 1, įkalnėje, tarp perskilusio didžiulio, 1,2x2,5 m dydžio, akmens. Maišytame, tamsesniame 45–50 cm storio sluoksnyje, įvairiame gylyje gulėjo vidutinio dydžio ir mažesni akmenys, kurių išsidėstymo sistema nepaaiškėjo. Tarp jų ir po jais vietomis pastebėta peleningų dėmelių, nežymių degėsiukų trupinėlių. Rasta 18 lipdytinių puodų fragmentų, didesniuose iš jų pastebima brūkšniuotosios keramikos požymių. Šukės rastos įvairiame sluoksnio gylyje, arčiau R akmens pusės. Po kultūriniu sluoksniu, 80 cm gylyje, pasiektas smėlio gruntas.

Šurfas 3 kastas į PR, už 12 m nuo šurfo 1. Jo dydis – 1x1 m. Mišrus smėlio ir priemolio sluoksnis tęsėsi iki 60–95 cm gylio. ŠV dalį užėmė didžiulis – 56x83 cm dydžio – iš įžemio kylantis akmuo. Virš jo ir apie jį skirtingame gylyje gulėjo vidutinio ir didesnio dydžio akmenys. 40–50 cm gylyje rasti radiniai: titnago skaldytinis ir titnago skeltė be retušo žymių bei žiesto puodo šukelė su grioveliais išorėje. Nejudintas priemolio gruntas pasiektas 60–95 cm gylyje.

Šurfas 4 kastas 7 m į PR nuo šurfo 3. Jis – 1x2,5 m dydžio, žemė mišri – smėlio ir priemolio. 20 cm gylyje nuo žemės paviršiaus rastas nedidelis aptrupėjęs, atrodo, žiesto puodo fragmentas ir tinko gabalėlis. Maišytas sluoksnis tęsėsi iki 45–55 cm gylio.

Šurfas 5 (dydis 1x1 m) buvo kasamas kalvos viršuje, lygioje vietoje, 16 m į Š nuo šurfo 1. Kiek maišyta smėlinga žemė tęsėsi iki 36–40 cm gylyje esančio smėlio grunto. Radinių nerasta.

Šurfas 6 (1x2 m dydžio) iškastas įkalnėje, medžiais ir krūmais apaugusioje vietoje, 24 m į PV nuo šurfo 2. Jo Š sienelė rėmėsi į didžiulį (2,16x1,55x1,12 m) akmenį. Šurfe žemių sluoksnis paviršiuje tamsesnis, smėlingas, gilyn šviesėjantis, įvairiame gylyje gulėjo didesni ir mažesni akmenys. Smėlio gruntas pasiektas 30–40 cm gylyje. Radinių nerasta.

Šurfas 7 iškastas dauboje, į P nuo kastų perkasų, spėjamo gynybinio griovio dugne. Jo dydis – 1x2,5 m. Po viršutiniu menkos velėnos sluoksniu atsidengė tamsi žemė su daugybe vidutinio ir smulkesnio dydžio akmenimis. Ištisinis jų klodas visame šurfo plote atsidengė 18–25 cm gylyje. Atlikus šurfo V galo pjūvį paaiškėjo, kad akmenų sluoksnis siekia 44–47 cm storį. Po akmenimis aptikta pilkšva peleninga su smulkiais degėsiais žemė, kurios sluoksnio storis 16–28 cm. Smėlio gruntas pasiektas 96–100 cm gylyje. Šurfo R dalyje palikta akmenų klojinio atodanga. Radinių nerasta.

Šurfas 8 kastas ties papilio teritorijos vartais. Jo plotas – 5 m^2. V jo dalyje, smėlyje, įvairiame gylyje atrasti didesni ir mažesni akmenys. Jų centre iš smėlio grunto iškilo didžiulis akmuo, kurio viršūnės plotas – 80x90 cm. Maišyta smėlio žemė tęsėsi iki 35–40 cm gylio. Šurfo V galo sienelėje gulėjo kitas didelis akmuo, nutolęs nuo vidurinio 38 cm atstumu. Jokių radinių nerasta.

Šurfas 9 kastas aukščiau minėtoje dauboje, 43,8 m į V nuo šurfo 7. Jis – 1x3 m dydžio. Kasant nuo žemės paviršiaus atsidengė pilkšvai rusva žemė. V šurfo galas įeina į daubos šlaitą. Šurfe 30–60 cm gylyje atsidengė pilka peleninga žemė su degėsiukais, šio sluoksnio storis 30–40 cm. Šurfo R dalyje įvairiame gylyje (20–70 cm) pastebėta smulkesnių ir vidutinio dydžio padrikai išsidėsčiusių akmenų. Šurfo R gale, 65 cm gylyje, išryškėjo degėsinga tamsi dėmė. Atlikus pjūvį paaiškėjo, kad tai būta dubens formos duobės, kurios skersmuo viršuje – 45 cm, joje sluoksnio storis 8–12 cm. Įžemis – priemolis, pasiektas 60–84 cm gylyje. Radinių nerasta.

Šurfai 10–11 kasti antrajame žvalgomųjų tyrinėjimų etape, spalio mėnesį. Abu jie 1x3 m dydžio, kasti lygumoje, anksčiau dirbamų žemių plotuose, 35,8 m atstumu vienas nuo kito. Po vešliu velėnos sluoksniu atidengtas tamsesnis armens sluoksnis. 30 cm gylyje žemė šviesėja, joje daug nedidelių akmenukų bei jų nuoskalų. 40–45 cm gylyje šurfe pasiektas smėlingo priemolio gruntas. Šurfe 12 jau velėniniame sluoksnyje pasirodė didesnis akmuo. Maišytame 30 cm storio dirbamos žemės sluoksnyje atkasta vidutinių, mažesnių ir daug smulkių akmenukų. Akmenų dėjimo sistemos nepastebėta, įžemis pasiektas 45–60 cm gylyje. Abiejuose šurfuose radinių nerasta.

Šurfas 12 kastas 31 m į ŠV nuo dauboje kasto šurfo 9. Jis – 1,2x3 m dydžio. Maišytų žemių sluoksnis atsidengė po velėniniu paviršiumi. Šurfo R gale iki 60 cm gylio pastebėta vidutinio ir didesnio dydžio akmenų. Prie vieno iš jų 42 cm gylyje rasta lipdyto puodo grublėtu paviršiumi šukė (viršaus pakraštėlis). Ten pat pastebėta šiek tiek smulkių degėsiukų. Pasiekus 60–75 cm gylį šurfe atidengtas smėlingo priemolio gruntas.

Šurfas 13 kastas minėtoje dauboje, jis – 1x4 m dydžio. Po menku velėniniu sluoksniu atkastas šviesokas maišytų žemių sluoksnis, kuriame sutinkama akmenų. Rastas didelis iš grunto kylantis akmuo, už jo ties šurfo vidurių žemyn šlaitiškai leidosi vienas ant kito sukrauti mažesni akmenys, sudarydami lyg klojinį. Dėti maždaug 4 sluoksniais, tarpuose pilti maži akmenukai. Akmenimis neužkrautoje dalyje daryti laiptiški pjūviai, iškasta iki 1 m gylio, nors priemolio gruntas buvo pasiektas jau 85–90 cm gylyje. Akmenų klojinys paliktas kaip atodanga, netirtas. Jokių ugnies požymių, jokių radinių nepastebėta.

2003 m. archeologinių žvalgomųjų tyrinėjimų metu Vembūtų papilio teritorijoje patyrinėtas plotas nėra didelis, kultūriniai sluoksniai ryškesni tik keliuose šurfuose. Radiniai rodo, kad papilio teritorijoje esama gana senos praeities liekanų. Rastos lipdytinių puodų šukės gali būti datuojamos IV–VIII a.

SURROUNDINGS OF THE VEMBŪTAI HILL-FORT

In 2003 ŽMA performed 13 test pits (the total area of 35.4 m^2) around the Vembūtai hill-fort (Telšiai district). In some places the remains dated to the 1st millennium such as flint blades, sherds of wheelmade and handmade pottery were found.